

Književnost.

Iz Begunj. (Odgovor gosp. Francišku Jakliču na oceno III. zv. »Iskric«.) „Quot capita, tot sententiae“. O nobenej stvari bi se ta resnični izrek ne mogel bolj uporabiti, kakor glede ocen mojega III. zvezka „Iskric“. Ocene po različnih časnikih so bile različne. Vender o tem so se zlagali vsi ocenjevalci, da je knjižica primerna slovenske mladini, zaradi česar so jo tudi toplo priporočali. Le tovariš g. Fr. Jaklič v „Učit. Tovarišu“ št. 23 nima priporočilne besede in skoro bi se izrazil, da ne najde niti za las dobrega na mojih „Iskricah“. Stvarne ocene sicer zaman iščeš po Jakličevem spisu. Prebravši njegove vrstice, domislil sem se besedij g. vodje Schreinerja, kateri je pisal v 22. l. „Popotnikovem“: „Tudi jaz sem prepričan, da je čistost in jasnost jezika v vsaki knjigi“) zelo važna reč. Samo da bi bila je dina stran, na katero se je ocenjevalcu ozirati, tega ne verjamem“. In res, zdi se, da je g. ocenjevalcu mojih „Iskric“ to „jedina“ stran. Le ob začetku mi očita samohvalo, ker sem zapisal verza

Ko pisal sem povesti to
In pesni pel srebrnočiste . . .

pa o „Trošanu in Urošu“ se izraža, „da ima spis premalo življenja in je pisava presuhoparna“. O vseh drugih točkah molči ter se omejuje le na kritikovanje z jezikoslovnega stališča.

Gledé prve izjave Jakličeve moram opomniti, da nisem, napisavši ona dva verza, niti mislil na samohvalo. Nameroval sem te izreči, da so pesmi gledé vsebine čiste, srebrnočiste, da mladina ne najde v njih nič spodtakljivega.

Kar se dostaje Jakličevega izreka ob „Urošu in Trošanu“, veljaj njegova; moji učenci so omenjeno povestco kaj radi brali; torej ne utegne biti ravno tako „suhoparna“. Pa, kakor sem dejal, veljaj Jakličeva sodba, saj „de gustibus non est disputandum!“ Poglejmo si zdaj „pogreške“, katere mi očita gospod tovariš!

Najprej mi očita, da sem pisal: „Preljuba mladost“, češ „mladost“ ne znači istega kakor „mladina“. Bodi si! To „napako“ mi je očital tudi neki drug list. Ta, kakor tudi g. Jaklič, pa védi, da imamo tukaj — **metonimijo**, in kot metonimija je ta izraz opravičen! Ako pravim „mladost“ v pomenu „mladine“ jemljem „abstractum pro concreto“. To metonimijo rabi tudi narod sam rekajoč: Mladost je norost. (Mimogredé omenim, da se tudi v verzu „Nesrečnik raztrgan je, dà! polnag!“ nahaja metonimija, kakor če bi dejal: Naš sosed je pogorel m. hiša našega sosedu.) Tudi dični naš Tomšič, ogovarja naše otroke koj v 1. listu svojega „Vrtca“ (leto I.) „Preljuba mladost!“

Gosp. Jaklič mi nadalje očita, da „zamenjujem glagol ovršiti s izvršiti, (zvršiti). Zdaj pa prosim g. Jakliča, naj pogleda v Cigaletovo „Terminologijo“ (str. 134), kjer bode čital, da je **zvršiti** = **ovršiti**. Zadnji izraz je znan tudi našim bratom Hrvatom, kar je tem bolje! — Sicer pa čitaj tudi kar velenčeni naš c. kr. deželni šolski nadzornik g. Šuman piše v svojej „Slovenski slovnici po Miklošičevi primerjalni“ na strani 292, sub 9! (1. j. „o“ odgovarja nemškemu **be** =).

Gosp. Jakliču je oblika „ležnivih“ napačna! Ma bravo, il nostro Sign. Francesco! To ste se zopet prav pošteno — uredali! Ponižno prosim, vzemite v roke „Levstikovih spisov I. zvezek!“ Tu čitate na str. 86 v pesmi „Težka obramba“ v 2. kitici

„Če vsaka te v novinah
Ležnivo i strupno . . .“

torej mora „ležnivo“ vender-le biti pravilno, saj Vam je Levstik avtoriteta; ne-li? No, zakaj pa je oblika „ležnivo“ pravilna? utegne vprašati marsikedo. Naj pojasnim dotično pravilo, katerega sicer zaman iščeš v naših šolskih slovnica, katerega se je pa véno držal posebno pokojni Erjavec (tudi Stritar!) Stvar je prav jednostavna! „Ako koren nima naglasa, tedaj se njegov a spremeni v e“. Na pr. čast; od tod izhaja čestiti, a ne častiti; ne: velečastiti gospod, ampak velečestiti gospod. To velja tudi o besedi z máno, s tábo; prav se piše tudi z menój, s tebój (z menó, s tebó), ker je naglas tu preskočil s korena na bližnji zlog. Po tem pravilu se prav piše „láhko“ ali pa „lehkó“. Zatorej je napačno pisati „Lehko noč“ m. „Lahko noč“. Po teh vzgledih bode te zdaj umeli, zakaj se piše: nominativ: láž, genitiv: leži; ležniv . . .

Izraz „par“ se gosp. ocenjevatelju ne zdi toliko vreden, da bi se rabil v knjigah, posebno ne v „mladinskih“. Res ni to slovenska beseda; a ker je pri nas že vdomačena in je tudi Hrvatje ne odrivajo s praga, mislim, da ne grešimo Bog si ga védi kakó ako jo rabimo.

Kakor o „med“ in „mej“, bilo je tudi zaradi oblik „kader, kadar in kedar“ že dosti pisanja. Jaz sem se odločil za prvo obliko, ne le zato, ker jo je v I. letniku „Zvona“ rabil Stritar, nego tudi zato, ker jo tako izgovarja ljudstvo v inojej domovini.

Oblika „širila“ (= bügeln) je navadna v mojej domovini. Tudi Lah rabi v tem pomenu „stirare la camicia = širiti srajco.

Besedo „lepenka“ sem tolmačil že v II. zvezku svojih „Iskric“ (str. 32.) Čemu torej to ponavljati? — „Da sta ložje prenašala svoje nadloge“; ta stavek ne ugaja g. Jakliču; njemu se zdi edino prav: „prenašala nadloge svoje“. Po katerem paragrafu

slovenske slovnice? Res je, da je taka porazstava besedij sedaj „moderna“, a meni se zdi to tolike vrednosti, kakor ona razvada, „da se stavi vez za dopovedkom“, kar je po pravici grajal v zadnjem listu „Doma in Sveta“ veleč. gosp. dr. Lampe. Ni še vse pravilno, kar je „novošegno“, verujte mi!

Prav se piše *mnih* ali *menih*, kar ima tudi Bartel na str. 454. svojega slovarja.

„Brivec“ ali „brijač“, to je naposled eno in isto. Tudi Bartel ima oba izraza (glej str. 70. Bartlovega slovarja.)

Gosp. ocenjevatelj pravi, da bi se nikomur niti ne sanjalo, da „par mladičev“ pomeni par „Lehrjunge“, ampak da bode vsak mislil, da znači to „par mladih živalij“ (!) Jaz pa sem najslabšega svojega učenca v II. razredu vprašal, kakó umé oni sta vek, in umel ga je prav, saj vender ni misliti, da bi „mlade živali“ imele opraviti s škornjami. Temu, kar Lah imenuje „garzone“, ne vem jaz boljšega izraza kakor „mladič“.

Tisti „posebni“ izrazi, katere našteva g. ocenjevatelj, niso moje novoskovanke, ampak zajel sem jih iz naroda ali pa sem se jih naučil pri boljših naših pisateljih; celó tisti preklicani „en hip“ se košati v — Levstiku! (Glej Levstikove zbrane spise, I. zv. stran 108!)

„Dopadati“ v pomenu „gefallen“ je pri nas že ndomačena beseda in tudi Bartlov slovar je ne zametuje.

Meni se zdi pridevnik „nor“ boljši od „blazen“, ker ga med narodom bolj pogostoma čuješ nego „blazen“. Vrhu tega govori narod *norec*, *norišnica*, ne pa *blaznik*, *blaznica*. No, pa to je malenkost!

Na goriškem Krasu čuješ večkrat: „Kaj večiš?“ To vprašanje dajejo Krašovci tudi bolj odraslim ljudem. Potem takem si nisem ogrehotil duše, če sem pisal, da je „deček vekal“, no, saj je bil „mali Branko“ res še — majhen otrok!

„Cebada“! cebniti! — to sta „strašna“ izraza! Izraz „cebniti“ najdeš že v Janežič-Kleinmayrovem slovarju. Pa tudi po vsem Goriškem je beseda „cebniti, cebada“ znana. In zakaj bi se dobre slovenske besede ne smele vpeljevati v pisno slovenščino, čeprav imajo to nesrečo, da so doma na Primorskem in ne na Kranjskem? Saj je celo slavni Erjavc vpeljal v pisno slovenščino nekatere primorske izraze; na pr. *vseród* = povsod; *malce* = nekoliko; *mičken* = majhen itd.

Izraz *redarstvenik* je tako dober kakor *redar*, le izpeljava jima je drugačna!

Beseda „zblekniti“ živi v tržaške okolici.

Nehoté sem se moral nasmehljati, ko sem čital, kaj g. ocenjevatelj piše o imenih „Trošan“, „Uroš“, „Dušan“, „Žarko“ itd. Gospod ocenjevatelj! Kaj se bodeva prepirala o tem! Vprašam Vas le: cenite li Vi — Stritarja! „Gotovo!“ porečete. No, če ga cenite, če Vam je ta mož avtoriteta, vzemite v roke

njegove „Zbrane spise, VI. zv.“, pa čitajte, kaj piše na str. 275. pod naslovom: „Slovenska imena“. Ako ta spis dobro preudarite, vedeli bode,te, zakaj sem si nalašč izbral taka — „nekoledarska“ imena!

Izrazi *fortin*, *boteljka*, *roba*, in dr. imajo pri nas „domovinsko pravico“ in ni jih lehko izpodriniti. Tudi ne umejem, zakaj bi v pisnej slovenščini ne smeli rabiti prenosov ali pripodob, saj baš te — kakor piše g. Fr. Zakrajšek — pospešujejo in vekšajo govorsko ličnost. Zatorej ne hojte se toliko „očlj“, v katerih strele švigajo;“ podoba ta naposled ni tako huda kakor mislite. Hujša je Vaša izjava, da skoro umrjem, ker sem pel, da „srce, prej veselo, bolno mi je zdaj“, češ: „srčne bolezni so smrtonosne“. Gospod tovariš! S to izjavo ste hoteli biti duhoviti, a dosegli niste svojega namena! To je le nepriimerno smešenje moje osebe, da ne rečem hujšega!

In s tem končam! Nadejem se, da mi ničlé ne zameri, da sem s svojim odgovorom pobral v našem „Učit. Tov.“ nekoliko prostora, saj so take razprave koristne, ker bistrijo nazore ter nas ob jednom poučujejo. Ne prisvajam si sicer nezmotnosti, toda toliko ponosom sem, da tu pred vsem slovenskim svetom javim, da kolikor slovenščine zna gosp. ocenjevalec, najmanj toliko je znam tudi jaz. To bi utegnilo potrditi tudi učiteljšče v Kopru, kjer je mene in g. ocenjevalca izpraševal iz slovenščine isti profesor! Kdor hoče biti pravičen kritik v slov. slovstvu, njemu ni zadosti, da piše kako povestco v „Ljub. Zvon“ ali „Dom in Svet“, nego mora imeti še drugih svojstev. Jaz se niti najstrožje kritike ne bojim, samo da je stvarna in pravična: mrzim pa ono porogljivo pisarjenje po „kopitu“ g. ocenjevatelja. *Janko Leban.*

Ocena „Iskric“ v 23. šte. „Učit. Tov.“ je gospoda pisatelja Janko Lebana silno razburila. Njegov pisateljski ponos in baje omadeževana čast je zahtevala krepke obrambe. Zeló se je potrudil in je poslal svoj odgovor in zagovor. Ne prosim odpuščenja, ker vem, da mi g. Janko te predrznosti ne odpusti nikdar, ampak prosim vse one, ki beró odgovor gosp. J. L., naj se potrudijo še jedenkrat prečítati tiste vrstice, katere sem napisal v 23. številki našega lista o „Iskricah“. Upam, da izprevidi vsak, da mu ne delam krivice, ali vsaj toliko ne, kakor se dozdeva g. J. L. Oni pa, kateri so toli srečni, da imajo v rokah Iskric III. zvezek in so ga morda že prečítali, pritrđijo mi izvestno, da je bila moja ocena premeška. Na nekatere opombe mi gospod Janko niti ne odgovarja in potrjuje s tem, da imam jaz prav. Nekatere reči je sevé moral zagovarjati, da bi kdo ne dobil slabega mnenja o njegovi pisateljski zmožnosti. — Trdim še vedno, da mora v ogovoru biti preljuba mladina, ne „mladost“; za otroke se mora pisati jasno, da jim ni treba spisov še posebej razlagati. Naj piše g. Tomšič (pred 20 leti) „mladost“ za mladino, naj govori pregovor za „mladost“, prav še ni, ker razloček med

mladino in **mladostjo** je vendar vsakemu dovolj jasen. Dvomim, da bi kateri učitelj vprašal učence: „Ali ste že „ovršili“ naloge?“ **Zvršiti** je tukaj na mestu (v zadnji številki sem pisal napačno „izvršiti“), ker „ovršiti“ ima isti pomen, kakor sem povedal zadnjič. Najpravilnejši pridevnik od samostalnika laž je **lažniv**, naj g. Janko še tako išče dokazov za svojo pisavo „ležniv — ležnivih“. G. Janko se je blagovolil pošaliti z „moderno“ pisavo „prenašala nadloge svoje“, hoteč vdariti mene, toda je imel tako smolo, da je počil samega sebe. Grajal sem tako pisavo in sem trdil, da mora biti **prenašala svoje nadloge**, ker g. Janko piše: „prenašala nadloge svoje“ (glej str. 14. vrsta 12.) in „ostanete v solihci svoje“ (glej str. 65. vrsta 6.). Potrjujem, da ima Bartel v besednjaku m n i h, m e n i h, toda nima „m i n i h“ kakor piše g. L. na str. 54. in 55. **Mladič*** odgovarja pri nas nemškemu ein junges Thier, ne pa ein Lehrjunge, kar je toliko kakor **rokodelski učenec**. Ako „dopada“ g. L. „nor“, norec (Narr) bolj kakor blazen in dasi ostane pri izrazu „cebadā“, vendar upam, da me ne bode „cebnii“, ako ga kdaj obiščem. — Z druge strani kakor jezikovne je knjižico težko ocenjevati. V spisih ni novih idej in proti pravosti ne greši nikjer, tako, da moram pritrčiti g. Janku, da je gledé nató res „pesmi pel sre-

brnočiste“, ker mu je geslo: „Bog, car in dom“, kakor povdarja večkrat s ponosom. Sicer pa pesmi nikakor niso „srebrnočiste“, — Bog obvaruj! — vsem se pozna velik trud, ki so ga prizadejale svojemu očetu, ker so le gola, vsakdanja proza v težko zverženih verzih, da vse v „trdih sklepih ječi“ in kliče osvete svojemu roditelju, ki jih je s težavo spočel. — Kdor ne verjame, kupi si naj Iskrice III. zvezek. — Toliko v o govoru in zagovoru, ki je prvi in zadnji. Lasati se z g. J. Lebanom nečem, ker vem, da ga ne izpreobrnu nihče. Zahvalim se mu pa za vse lepe „navke“, ker on res zna svojo reč, kajti pokazal je v svojem od govoru, da je čital mnogo, da je pravcati Bücherwurm. Svojega odgovora nisem mogel „opoprati“ z obrabljenimi latinskimi frazami in z divnimi italijanskimi vzkliki, povedal sem prav po domače, kar sem moral povedati in upam, da me bode g. Janko Leban razumel tudi brez tujih citatov. Javiti moram tudi jaz „pred vsem slovenskim svetom“ (?), da zna gospod Janko Leban več slovenščine kakor jaz in da ne bode treba nikomur o tej resnici dvomiti, povem, da sem bil ves čas slab dijak. Gospod Janko, oprostite, govorniki je moral Vaš udani *Francišek Jaklič.**

V Ljubljani, 9. grudnia 1892.

Naši dopisi.

Iz Dola. Nova dvorazredna ljudska šola v Dolu. Obhajali smo dne 26. vinotoka slavnost blagostavljanja novega šolskega poslopja. Bil je že skrajni čas sezidati novo šolsko poslopje, kajti prejšnje je bilo že premajhno, zelo slabo, mokro in vlažno. Prepovedalo se je iz več vzrokov mladež v to poslopje sprejemati. Dolgo se je pretehtovalo, kje bi stala prihodnja dvorazrednica; slednjč kupil te tukajšnji krajni šolski svet severni trakt Dolske graščine v ta namen od g. Palme-ta za 3000 gld., katerega je imenovali g. graščak za 2400 gld. v šolo predelal in od svoje še ostale graščine popolnoma odstranil. V ponedeljek dne 24. vinotoka se je vršila kolavdacija, pri kateri so bili navzočni gospodje: G. Friderih, c. kr. okrajni glavar, J. Bolz, c. kr. inženier, J. Pintar, okrajni zdravnik in udje tukajšnega krajnega šolskega sveta. Blagoslovljenje šolskega poslopja se je pričelo s svetlo mašo, katere se je udeležil krajni šolski svet in šolska mladina. Po svetli maši je šla šolska mladina v novo šolsko poslopje, katero je blagoslovil g. župnik J. Jarc spremljevan od asistence dveh g. duhovnikov. Zbrani mladini je govoril imenovani gosp. župnik, kot predsednik krajnemu šolskemu svetu in opominjal učenke in učence, naj ljubijo svoje odgovornosti. Učitelj g. H. Bizjak govoril je o napravi šole sploh, zahvaljeval vse dobrotnike, kateri so pripomogli in darovali k gradenju nove šole, posebno pa našega

presvetlega cesarja Franciška Jožefa I., kateri je od pri svojo radodarno roko in milostno tudi tej šolski občini daroval 200 gld. Otroci so zapeli cesarsko pesen, zunaj pred krasno okinčanim šolskim poslopjem pa so gromeli topiči in oznanjevali denašni slovesni dan. Tako se je končala ta slavnost.

Iz Polhovega Gradca. Kakor bele vrane so redki dopisi iz Polhovega Gradca v Vašem cenjenem listu, gospod vrednik!

Kaj bi pač človek mlatil prazno slamo! Berlin vaja »spodobno se obnašaj« veli v nekem stavku: »Kadar ne veš kaj dobrega govoriti, — tukaj reči mo pisati, — pa molči.« — A vendar hočem »jedno mimo« spregovoriti v naši jednorazrednici.

V neki profeciji velike sobote jutro se v cerkvi bere: »Crescite et multiplicamini!« Ako je kje na prelubi široki zemlji ta znameniti stavek v veljavi, je gotovo v prvi vrsti pri nas. »Ne bo še konec življenja in sedanjega potovanja«, take misli me obhajajo, kadar v rokah držim razrednico tekočega šolskega leta. Dobrih 230 glav obojega spola šteje t. l. naša »univerza«. Kakor drobni ptički odpirajo kljunčke da jim stara hrane donášata, zre poželjivo naša šolska mladež po šolskih knjigah, a težavno, jako težavno je stanje učiteljevo, ki mora tolikemu številu otrok vbi-

*) Govorili sta obe stranki, ergo konec besedij! — Vred.